

קמא שאינו חייב אלא ארבע ואינו אומר הלל הגדול. ואם רצה – שותה עוד הרבה. והרמב"ן כתב שכוס חמשי רשות אבל אסור לשתות יותר. וכששותה כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, וכשאינו שותה – אינו אומר.

ואולם יש אומרים שאין הלל הגדול תלוי בכוס חמישי כלל אלא אומר על כוס רביעי, שלא נזכרה כוס חמישית בתלמוד לגרסתם. וכן נוהגים (עפ"י רש"י ורשב"ם; או"ח תפ,א).

ב. בין הכוסות מותר לשתות, מלבד בין שלישי לרביעי.

א. בירושלמי אמרו הטעם שמא ישתכר ולא יוכל לומר הלל, אבל יין שבתוך המזון אינו משכר כל כך. ויש מפרשים טעם איסור השתיה לאחר כוס שלישי כדי שלא יבטל טעם המצה. ולפי טעם זה אסור לשתות גם לאחר ההלל וכוס רביעי, אבל לפי טעם הירושלמי לא מצינו איסור (תוס'). ויש אומרים שאף לפי טעם הירושלמי אסור לפי שחייב לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה (ערא"ש ס' לג; טשו"ע תפ,ב) הלכך חוששים שמא ישתכר ולא יספר (עפ"י בהגר"א, מובא במשנ"ב סק"א).

ושתייית מים נראה שיש להתיר לכל הטעמים, ודלא כמו שכתב הר"י יוסף טוב עלם בסדרו לאסור (תוס'). ואולם שתית שאר משקים שאינם משכרים, לפי הטעם שישאר טעם-מצה בפיו – יש לאסור (עפ"י רמ"א ואחרונים). ויש לחוש לדעה זו אם לא במקום צורך גדול. ונראה ששתיית תה וכד' אינה מבטלת טעם המצה (ע' משנ"ב סק"א).

ויש מפרשים טעם האיסור מפני שנראה כמוסיף על הכוסות, משא"כ לאחר כוסות ראשון ושני אינו נראה כמוסיף כי כן רגילים לשתות קודם הסעודה ובתוכה (עפ"י ב"ח תעט ועוד). ולפי טעם זה אסור אפילו במשקה שאינו משכר, אם הוא חמר מדינה (פרי חדש).

ב. יש אומרים להמנע מלשתות בין כוס ראשון לשני יין או כל משקה המשכר. וראוי להזהר בכך. וכן נוהגים (עפ"י כלבו; או"ח תעג,ג).

דפים קיט – קכ

ר. א. כיצד נאמר ההלל? האם מברכים עליו תחילה וסוף?

ב. מהו 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן'? האם מפטירים לאחר המצה 'אפיקומן'?

א. מקום שנהגו לכפול את ההלל – יכפול. לפשוט – יפשוט. לברך אחריו – יברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו – מצוה לברך, כשאר המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן.

ב. 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן'. פירש רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה [אפיקומן] – הוציאו כליכם-בגדיכם, לילך לחבורה אחרת]. גזרו שלא לאכול בחבורה אחרת אחר אכילת הפסח, שמא יאכל את הפסח בשני מקומות, וכדעת רבי יהודה שאסור לעשות כן (רשב"ם ותוס').

אחר אכילת מצה כגון בזמן הזה שאין פסח, כתבו התוס' שאין איסור לאכול במקום אחר כי המצה נאכלת בשני מקומות. וכן דעת בעל המאור והראב"ד (סוף הל' חמץ ומצה) הרא"ה ומהר"ם חלאוה.

וברש"י ורשב"ם (להלן קכ.) מבוואר שאסור לאכול מצה בשני מקומות. וכן נפסק בשלחן ערוך

קמא שאינו חייב אלא ארבע ואינו אומר הלל הגדול. ואם רצה – שותה עוד הרבה. והרמב"ן כתב שכוס חמישי רשות אבל אסור לשתות יותר. וכששותה כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, וכשאינו שותה – אינו אומר.

ואולם יש אומרים שאין הלל הגדול תלוי בכוס חמישי כלל אלא אומר על כוס רביעי, שלא נזכרה כוס חמישית בתלמוד לגרסתם. וכן נוהגים (עפ"י רש"י ורשב"ם; או"ח תפ,א).

ב. בין הכוסות מותר לשתות, מלבד בין שלישי לרביעי.

א. בירושלמי אמרו הטעם שמא ישתכר ולא יוכל לומר הלל, אבל יין שבתוך המזון אינו משכר כל כך. ויש מפרשים טעם איסור השתיה לאחר כוס שלישי כדי שלא יבטל טעם המצה. ולפי טעם זה אסור לשתות גם לאחר ההלל וכוס רביעי, אבל לפי טעם הירושלמי לא מצינו איסור (תוס'). ויש אומרים שאף לפי טעם הירושלמי אסור לפי שחייב לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה (ערא"ש ס' לג; טשו"ע תפא,ב) הלכך חוששים שמא ישתכר ולא יספר (עפ"י בהגר"א, מובא במשנ"ב סק"א).

ושתייית מים נראה שיש להתיר לכל הטעמים, ודלא כמו שכתב הר"י יוסף טוב עלם בסדרו לאסור (תוס'). ואולם שתית שאר משקים שאינם משכרים, לפי הטעם שישאר טעם-מצה בפיו – יש לאסור (עפ"י רמ"א ואחרונים). ויש לחוש לדעה זו אם לא במקום צורך גדול. ונראה ששתיית תה וכד' אינה מבטלת טעם המצה (ע' משנ"ב סק"א).

ויש מפרשים טעם האיסור מפני שנראה כמוסיף על הכוסות, משא"כ לאחר כוסות ראשון ושני אינו נראה כמוסיף כי כן רגילים לשתות קודם הסעודה ובתוכה (עפ"י ב"ח תעט ועוד). ולפי טעם זה אסור אפילו במשקה שאינו משכר, אם הוא חמר מדינה (פרי חדש).

ב. יש אומרים להמנע מלשתות בין כוס ראשון לשני יין או כל משקה המשכר. וראוי להזהר בכך. וכן נוהגים (עפ"י כלבו; או"ח תעג,ג).

דפים קיט – קכ

ר. א. כיצד נאמר ההלל? האם מברכים עליו תחילה וסוף?

ב. מהו 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן'? האם מפטירים לאחר המצה 'אפיקומן'?

א. מקום שנהגו לכפול את ההלל – יכפול. לפשוט – יפשוט. לברך אחריו – יברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו – מצוה לברך, כשאר המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן.

ב. 'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן'. פירש רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה [אפיקומן] – הוציאו כליכם-בגדיכם, לילך לחבורה אחרת]. גזרו שלא לאכול בחבורה אחרת אחר אכילת הפסח, שמא יאכל את הפסח בשני מקומות, וכדעת רבי יהודה שאסור לעשות כן (רשב"ם ותוס').

אחר אכילת מצה כגון בזמן הזה שאין פסח, כתבו התוס' שאין איסור לאכול במקום אחר כי המצה נאכלת בשני מקומות. וכן דעת בעל המאור והראב"ד (סוף הל' חמץ ומצה) הרא"ה ומהר"ם חלאוה.

וברש"י ורשב"ם (להלן קכ.) מבוואר שאסור לאכול מצה בשני מקומות. וכן נפסק בשלחן ערוך